

4. Микитюк Л. Деякі аспекти системного підходу до вивчення витрат. // Економіст. – 2006. - №4. – С.16-19.
5. Чухліб О.А. Управлінське рішення щодо витрат у собівартості продукції. // Фінанси України. – 2006. №2. – С.129-137.

Коршикова К.О.

ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ МЕТОДИЧНИХ ПІДХОДІВ ДО ОЦІНКИ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ПРИВАБЛИВОСТІ ТА ІНВЕСТИЦІЙНОГО КЛІМАТУ РЕГІОНУ

За своїм змістом інвестиції - це частина суспільних ресурсів, які вилучаються з поточного споживання й вкладаються у виробництво в розрахунок на одержання майбутнього прибутку, тобто можна сказати, що інвестиції - це відкладене споживання. Динаміка інвестицій є тим фундаментальним параметром відтворювального процесу, який відображає саму загальну пропорцію, у який суспільство розподіляє доступні йому ресурси між поточним споживанням і завданнями свого виживання в майбутньому.

З точки зору відтворювальної функції у інвестиційного процесу два завдання: забезпечувати заміщення спрацьованих чинників виробництва й тим самим підтримувати стабільність надходження в господарський обіг, насамперед відтворювальних ресурсів, а також створювати нові можливості зростання й збільшення реального багатства [1, с.43].

Постановка проблеми. Оцінка інвестиційного клімату регіону дає можливість встановити позитивні і негативні тенденції інвестування в регіоні, поглиблює аналіз загальної економічної ситуації у країні та регіоні, дає системне уявлення про мотивацію поведінки різних типів інвесторів, визначає напрямки формування сприятливого інвестиційного середовища з метою активізації внутрішнього стратегічного інвестора і цілеспрямованого залучення іноземних інвестицій у різноманітних формах та значних масштабах у пріоритетній сфері розвитку економіки, тобто допомагає змоделювати бажаний інвестиційний клімат [2, с.49].

Під інвестиційною ситуацією розуміють нинішнє "галузево-регіональне сегментування ринку інвестицій, тобто кількість інвестицій (за їх видами), які вкладено в різні галузі та регіони і від яких уже отриманий певний ефект".

Інвестиційний потенціал оцінюється як здатність до одержання максимально можливого обсягу інвестицій за допомогою використання наявних в регіоні інвестиційних факторів економічного росту. Інвестиційна активність враховує ресурсні і реалізовані інвестиційні можливості регіональної економічної системи і характеризується ступенем інтенсивності процесів інвестування в рамках регіону [2, с. 50-51].

Інвестиційна привабливість відбиває інтегральні можливості території щодо використання інвестиційного потенціалу регіону. А, інвестиційний клімат як система відносин, середовище діяльності та система відліку інвестування, передбачає вивчення всіх попередніх складових ієрархії категорій інвестиційної проблематики.

Отже, дослідження регіонального інвестиційного клімату та факторів його формування допомагає поглибити усвідомлення сутності поняття "інвестиційний клімат", а також є основою для розробки регіональної інвестиційної стратегії та напрямків регіональної політики щодо формування інвестиційного клімату, які обов'язково повинні враховувати: баланс інтересів інвестора і одержувача інвестицій (регіону), тобто баланс економічної та соціальної ефективності; необхідність оптимізації існуючої структури економіки регіону; об'єктивну потребу в інноваційній "наповненості" інвестицій та розвитку людського капіталу; співвідношення сприятливості інвестиційного клімату та ефективності використання залучених інвестицій; соціальний напрямок формування інвестиційного клімату, наприклад шляхом надання пільг в оподаткуванні для інвалідів; наслідки інвестування для соціально-економічної, екологічної і науково-технічної перспективи розвитку регіону і держави загалом [2, с.49].

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Аналізу інвестиційного клімату присвячена велика кількість наукових праць. Туріянська М.М. у своїй монографії комплексно розкриває дуже важливу для України проблему формування сприятливого клімату на макро-, мезо- і мікрорівнях. Авторська трактовка категорії «інвестиційний клімат» базується на теорії динамічного розвитку в умовах невизначеності й ризику. Чітко обґрунтована позиція формування сприятливого інвестиційного клімату країни: треба створити умови для залучення інвестицій і ефективну систему мобілізації інвестиційних ресурсів [3, с.22-41]. Основна мета проведеного автором дослідження — аналіз позитивних і негативних характеристик інвестиційного клімату української економіки, визначення бажаної моделі його розвитку.

Сухоруков А.І. визначає інвестиційний клімат як сукупність політичних, економічних, юридичних, соціальних і інших чинників, які визначають, у кінцевому рахунку, ступінь ризику капіталовкладень і можливість їх ефективного використання. Він розглядає різні підходи до оцінки інвестиційного клімату національної економіки, що розрізняються залежно від цілей дослідження, по кількості аналізованих показників і їх якісних характеристиках, по вибору самих показників [1, с. 43-79].

Мельник М.І. розробив модель рейтингової оцінки інвестиційного клімату регіонів України на основі комплексного аналізу вхідних та вихідних індикаторів; також у його монографії проведено кластеризацію регіонів за рівнем сприятливості інвестиційного клімату, запропоновано принципи та етапи побудови інвестиційних моделей регіонального розвитку в сучасних умовах структурної трансформації економіки [2, с.49-78].

**ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ МЕТОДИЧНИХ ПІДХОДІВ ДО ОЦІНКИ
ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ПРИВАБЛИВОСТІ ТА ІНВЕСТИЦІЙНОГО КЛІМАТУ РЕГІОНУ**

Невирішені питання. Однак, методичні підходи, які приводяться в працях сучасних вчених здебільшого до оцінки інвестиційної привабливості, рідше — інвестиційного клімату є надзвичайно різноплановими, в якійсь мірі безсистемними і, в окремих випадках, суперечать один одному. Відсутність чіткого розмежування понятійного апарату щодо інвестиційної привабливості та клімату, призводить до виникнення різного роду понятійних протиріч, в т.ч. — в розроблених методиках і інструментаріях аналізу. Тому, на сьогоднішній день визріла гостра необхідність узагальнення підходів до оцінки інвестиційного клімату регіону, розробки системного комплексного підходу, що дасть можливість отримання більш точних результатів дослідження та ефективнішого управління інвестиційними процесами.

Ціль статті. Ціль дослідження – провести порівняльний аналіз методичних підходів до оцінки інвестиційної привабливості та інвестиційного клімату регіону.

Основний матеріал дослідження. Комплексна методика оцінки інвестиційної привабливості регіонів України запропонована І.А. Бланком. Вона передбачає ранжування регіонів за п'ятьма узагальненими показниками, кожний з яких оцінюється по сукупності вхідних в нього аналітичних показників (всього для оцінки і прогнозування залучено 26 показників). Кількісна сума кожного синтетичного індикатора визначається шляхом сумування рангових значень (в системі регіонів) аналітичних показників, що входять до його складу. При розрахунку інтегрального показника оцінки інвестиційної привабливості регіонів України враховується, що окремі синтетичні показники мають різне значення при прийнятті інвестиційних рішень. Тому експериментальним шляхом (з врахуванням думок інвестиційних менеджерів) визначена значущість кожного синтетичного показника: 1) рівень загальноекономічного розвитку регіону (35%), 2) рівень розвитку інвестиційної інфраструктури регіону (15%), 3) демографічна характеристика регіону (15%), 4) рівень розвитку ринкових відносин і комерційної інфраструктури регіону (25%), 5) рівень криміногенних, екологічних і інших ризиків (10%) [4, с.94 - 104].

Розрахунок інтегрального показника оцінки інвестиційної привабливості регіонів України проводиться на основі сумування добутків рангових значень кожного синтетичного показника на його значущість. За даними розрахунків визначається конкретне місце регіону в загальному складі регіонів України. Дана методика передбачає визначення кількісного взаємозв'язку інтегрального показника оцінки інвестиційної привабливості регіонів України з ефективністю інвестицій по кожному регіону.

Проте, дана методика не передбачає визначення об'єктивного критерію достовірності одержаних результатів. Вагові коефіцієнти при розрахунку інтегрального рейтингового балу, які розраховані на основі експертних оцінок є дещо суб'єктивним, крім того, не враховано зміну ваг з розвитком суспільно-економічних відносин та їх диференційованість для різних груп інвесторів.

Заслугує на увагу методика рейтингової оцінки інвестиційної привабливості регіонів України запропонована Інститутом Реформ, в якій за оцінками інвесторів визначено 5 укрупнених груп найбільш важливих показників при прийнятті рішення про місце та обсяги інвестицій. До них відносять: економічний розвиток регіону, розвиток ринкової інфраструктури, фінансова інфраструктура, розвиток людських ресурсів, діяльність органів місцевої влади у сфері приватного підприємництва. За результатами інтегрування проведено ранжування регіонів за величиною загального рейтингу і визначено групи "лідерів" (перші 7 місць), "переслідувачів" (8-14 місця), "основна група" (15-23) та "аутсайдерів" (24-26 місця) [5, с.3-54].

Перевагами методики, запропонованої Інститутом Реформ є її прозорість, результати розрахунку є зрозумілими для всіх зацікавлених сторін, для перевірки адекватності результатів розрахунку проведено їх порівняння з фактичними обсягами інвестування, а також розрахунок динамічного рейтингу.

На нашу думку, деякими упущеннями в методиці Інституту Реформ є надто великий обсяг показників, які дають швидше загальну характеристику соціально-економічного розвитку регіонів, ніж стану їх інвестиційного клімату. До того ж, використання показників в абсолютному вимірі є дещо некоректним для міжрегіональних порівнянь, а розрахований динамічний рейтинг потребує структування.

Методика комплексної оцінки інвестиційної привабливості регіонів України і складання відповідного рейтингу, яка розроблена професором, доктором економічних наук Т.С. Клебановою передбачає наступні етапи: 1) виділення ознак, які мають найбільший вплив на інвестиційну привабливість регіону; 2) групування ситуацій, що характеризують стан інвестиційної сфери в регіоні; 3) визначення еталонної ситуації розвитку інвестиційної сфери регіону; 4) розрахунок кількісної оцінки рівня інвестиційної привабливості регіону; 5) формування матриці вхідних даних [6, с.13-15].

У даній методиці, як і в майже усіх існуючих, відсутні будь-які спроби оцінки інвестиційного клімату для різних типів капіталу (інвесторів, галузей) та прогнозні оцінки щодо стану інвестиційного клімату.

Заслугує на увагу методика оцінки інвестиційної привабливості регіону, розроблена В.П. Письмаком [7, 104-135]. З метою більш якісного використання переваг спеціального режиму інвестування, ця методика враховує базові інвестиційні витрати інвестора: витрати на реалізацію проекту, майбутні експлуатаційні витрати, особливості території та митні платежі. За цією методикою інвестиційна привабливість регіону визначається інтегральним показником, який визначає швидкість повернення капіталу вкладеного у виробництво за конкретним інвестиційним проектом. Проте, така методика є утруднена для міжрегіональних порівнянь, адже в регіонах є багато інвестиційних проектів різної окупності.

Методика оцінки регіонального інвестиційного клімату, яка розроблена авторським колективом Ради по вивченню продуктивних сил НАН України, передбачає огляд (позиціонування) областей України за показниками, які об'єднані у шість груп: людський потенціал, матеріальна база розвитку, інвестиційний потен-

ціал, стан економіки, рівень управління економікою (фінанси), соціально-політичний стан регіону. Ускладнює сприйнятливості результатів оцінки за даною методикою відсутність зведень (навіть по групах) та взаємозв'язку між складовими інвестиційного клімату і результатом його реалізації.

За останні роки з'явилася значна кількість російських методик оцінки інвестиційної ситуації, спеціально адаптованих до соціально-економічних реалій, що складаються в різних регіонах Росії. Серед них: методика моніторингу соціально-політичного клімату російських територій аналітиків журналу "Комерсант" (1993р.); огляди інвестиційної привабливості економічних районів Росії агентства "Юніверс", засновані на виведенні результуючого показника регіонального підприємницького ризику (1993-1995р.); робота І. Тихомирової "Інвестиційний клімат в Росії: регіональні ризики" (1997р.); методика оцінки інвестиційного клімату регіонів Росії, розроблена ІЕ РАН (1996р.); методика оцінки регіональних ризиків у Росії; рейтинг інвестиційної привабливості регіонів Росії, який щорічно і виконується "РА-Експерт" (1996-2000р.); методика розрахунків індексів інвестиційної привабливості регіонів - результат спільного дослідження Експертного інституту (Росія) і Центру по вивченню і Росії й Східної Європи Університету Бірмінгема (Великобританія, 1996 р.) та ряд інших робіт.

Наприклад, російський науковець Н.А. Колесникова вивчає комерційну привабливість, розглядаючи її через призму системи і управління територією, створення умов функціонування суб'єктів і об'єктів інвестиційної діяльності з врахуванням функцій, можливостей, адміністративного ресурсу, відповідальності регіональних та місцевих органів влади. При цьому, створення сприятливого клімату для комерційного освоєння потенціалу території здійснюється виконавчою системою, яка знаходиться у взаємодії з представницькою владою і владою суспільних інститутів та під їх контролем. Фактори, що визначають привабливість регіону для здійснення комерційної діяльності і залучення інвестицій, віднесені до трьох рівнів [8, с. 8- 125]. До першого рівня належать історично та природно сформовані фактори: ступінь "столичності", природний потенціал, розвиненість соціально-культурної сфери, інноваційний клімат. Другий рівень факторів комерційної привабливості включає елементи, що структурно розкривають задані умови (фактори першого порядку): характеристики різних інфраструктур (інженерної, транспортної, комунікаційної) і правового поля, а також якість проведених ринкових перетворень. Фактори третього рівня представлені системою цін на основні ресурси регіону: землю, нерухомість, матеріально-технічні ресурси.

У підсумку застосування більшості із згаданих методик, по-перше, вимагає проведення ряду трудомістких і дорогих експертних процедур і, по-друге, не дає можливості переконатись в адекватності отриманих результатів через відсутність «вбудованого» у методики об'єктивного критерію достовірності. В результаті інвестиційні рейтинги позбавлені об'єктивної оцінки інвестиційної ситуації в регіонах України. Ефективність будь-якої методики оцінки інвестиційного клімату характеризують високі значення коефіцієнта кореляції при перевірці адекватності результатів загального рейтингу інвестиційного клімату регіонів обсягам здійснених інвестицій.

Суттєвим недоліком сучасних методологічних розробок щодо оцінки інвестиційної ситуації в регіонах є повна відсутність навіть будь-яких спроб здійснити перехід від констатації поточного положення справ до прогнозування.

Позитивним є те, що у вище описаних методиках запропоновані групи показників відображають різнобічні сторони регіональних процесів та явищ, але більшість з них дають лише статичну, кількісну оцінку і не враховують динамічних та якісних змін регіонального середовища. З іншої сторони, використання великої кількості показників в певній мірі розмивають результат дослідження, дають швидше загальну характеристику соціально-економічного стану регіону, а не його інвестиційного клімату зокрема.

Висновки по даному дослідженню. Докладний порівняльний аналіз розглянутих методик і результатів їх застосування показав, що, незважаючи на визначені позитивні зрушення, досягнуті за останні роки у вивченні й оцінці інвестиційної ситуації в регіонах України, для більшості з цих розробок характерним є ряд методологічних недоліків, наслідком чого є недостатня адекватність отриманих результатів.

Так, у деяких методиках при визначенні якості інвестиційного клімату регіонів перевага віддається бальним, переважно експертним, оцінкам кожного з факторів, які враховуються. Але, як показує практика, експертні бальні оцінки неминуче є значною мірою суб'єктивними і, як правило, згладжують реальний розподіл регіональних характеристик: експерти інстинктивно схиляються до середини заданої шкали й остерігаються крайніх оцінок. Розповсюдженим є також метод - статистичних бальних оцінок. Він часто застосовується з використанням приведення числових значень статистичних показників до бальних оцінок за певною шкалою і тому, не може у повній мірі відобразити рівень диференціації статистичних показників по регіонах через обмежене число інтервалів розподілу чи даних задалегідь заданого діапазону бальних оцінок.

Розробка єдиної загально визнаної методики оцінки інвестиційного клімату потребує подальшого вивчення та дослідження.

Джерела та література

1. Інвестування української економіки: Монографія / За ред. А.І. Сухорукова – К.: Національний інститут проблем міжнародної безпеки, 2005. – 440 с.
2. Мельник М.І. Інвестиційний клімат регіону: теоретичні та прикладні засади дослідження: Монографія. - Львів: ІРД НАН України, 2005. - 304 с.
3. Туріянська М.М. Інвестиційний клімат України: проблеми і рішення: Монографія.— Донецьк: ТОВ «Юго-Восток, Лтд», 2004.— 177 с.
4. Бланк И.А. Основы инвестиционного менеджмента. Т.1. - К.: «Ника-центр», «Эльга-Н», 2001. - 535 с.

**ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ МЕТОДИЧНИХ ПІДХОДІВ ДО ОЦІНКИ
ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ПРИВАБЛИВОСТІ ТА ІНВЕСТИЦІЙНОГО КЛІМАТУ РЕГІОНУ**

5. Інвестиційний рейтинг регіонів України у 2002 році. Економічні Есе /Відпов. ред. В. Пинзеник. - К.: Інститут реформ, 2002. - 52с.
6. Забродский В.А., Клебанова Т.С. и др. Региональное управление. Методология моделирования. - Харьков: Основа, 1991. - с.95.
7. Письмак В.П. Региональные аспекты специального режима инвестирования: теория и практика, проблемы и решения. – Донецк: АО «Издательство «Донеччина», 2000. - 255 с.
8. Колесникова Н.А. Финансовый и имущественный потенциал региона: опыт регионального менеджмента. - М.: Финансы и статистика, 2000. – 240 с.

Лебідь О.В.

**АЛГОРИТМ УПРАВЛІННЯ КАПІТАЛОМ ПІДПРИЄМСТВА
НА СИНЕРГЕТИЧНИХ ЗАСАДАХ**

Капітал підприємства – це складна, відкрита, динамічна система. Такі її специфічні властивості як здатність до самоорганізації, саморегулювання і саморозвитку вимагають в процесі управління нею враховувати закони та закономірності не тільки теорії управління, теорії систем, кібернетики, а й синергетики взагалі та економічної синергетики зокрема. Проте, практичне використання синергетики в управлінні капіталом підприємства ускладнюється через наявність певних проблем. Насамперед, це розуміння сутності самої синергетики та основних її положень через відсутність однозначного трактування даного поняття і загально-визнаної наукової теорії.

Метою статті є формування концептуальних положень і алгоритму управління капіталом підприємства на синергетичних засадах. Серед основних завдань статті – визначення сутності синергетики та узагальнення її положень.

На даний момент не існує єдиного розуміння синергетики. Узагальнюючи підходи різних шкіл і вчених, можна виділити шість основних напрямків її інтерпретації:

- 1) парадигма – система теоретичних, методологічних та аксіологічних установок, що прийняті як зразок для розв'язання наукових задач та приймаються більшістю науковців [1 – 6];
- 2) загальнонаукова теорія, що лише формується, тобто як теорія дисипативних структур І. Пригожина, теорія систем, що самоорганізуються, Г.Хакена, теорія перехідних процесів, теорія взаємоперетворення хаосу і порядку тощо [7 – 10];
- 3) низка часткових наукових теорій (у фізиці, хімії, біохімії, біології, медицині, соціології, психології тощо, об'єднаних ідеями нелінійності, відкритості, перехідності, нерівноважності процесів, що протікають в системах) [11, 12];
- 4) підхід у наукових дослідженнях [13 – 16];
- 5) новий світогляд, що стверджує пріоритет становлення над буттям, нелінійності над лінійністю, а також перехідних, нестабільних, фрактальних форм і образів [17 – 20];
- 6) псевдонаука – сукупність хибних ідей, що без доведення та обґрунтування приймаються і розробляються науковцями [21 – 23].

В даній статті під синергетикою розуміється загальнонаукова теорія, об'єктом дослідження якої є системи будь-якої природи з певними характеристиками, а предметом – принципи, механізми, форми, універсальні закони й закономірності еволюції та самоорганізації цих систем. Таке розуміння синергетики не заважає застосовувати її в якості наукового підходу, що передусім враховує самоорганізаційні тенденції об'єкту дослідження, а отже спирається на досягнення синергетики, її базисні правила і принципи.

Як вже зазначалось, єдиної загально-визнаної теорії синергетики не існує, але щодо її основних ідей серед вчених протиріч немає. Стисло загальні положення синергетики можна представити наступним чином:

1. Об'єктом дослідження є складні, нелінійні, відкриті, нестабільні системи, в яких відбуваються якісні зміни, виявляються емерджентно нові якості, виникають просторові, часові, просторово-часові або функціональні структури, що можуть біти впорядкованими та хаотичними.
2. Система та її складові є суттєво динамічними утвореннями.
3. Розвиток системи має нелінійний характер, протікає шляхом зростання складності й упорядкованості і є чергуванням двох основних фаз: перша фаза – це еволюційний розвиток з передбачуваними лінійними змінами, що підводять у підсумку систему до певного нестійкого, а потім і критичного стану (точки біфуркації); друга фаза – стрибкоподібний вихід з критичного стану і перехід у новий близький до стійкого стан з більшим ступенем складності й упорядкованості.
4. Вибір напрямку розвитку після точки біфуркації є випадковим і незворотнім, тобто існує велика кількість шляхів розвитку системи.
5. Конкретна система існує в середовищі, що є її субстратом.
6. Середовище – це сукупність складових об'єктів, що знаходяться в динаміці. Взаємодія досліджуваних об'єктів характеризується як близькодія – контактна взаємодія. У складі системи реалізується дальня дія – опосередкована (інформаційна) взаємодія.
7. Розрізняють процеси організації та самоорганізації. Загальною їх ознакою є підвищення порядку внаслідок протікання процесів, протилежних встановленню динамічної рівноваги незалежно взаємодіючих елементів середовища (також віддалення від хаосу за іншими критеріями). Організація на відміну від само-